

Ареф'єва О.В.доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки повітряного транспорту
Національного авіаційного університету**Пілецька С.Т.**доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки повітряного транспорту
Національного авіаційного університету**Кравчук Н.М.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки повітряного транспорту
Національного авіаційного університету**Arefieva Olena**

National Aviation University

Piletska Samira

National Aviation University

Kravchuk Nataliia

National Aviation University

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

ADAPTIVE MANAGEMENT OF THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE WHILE PROVIDING ITS ECONOMIC SECURITY

В статті зазначено, що адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин, який формується в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, визначає якісну характеристику фінансового стану підприємства, оскільки відображає тенденції адаптації до внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування, обумовлює фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування і економічну безпеку. Доведено, що процес управління фінансовою стійкістю являє собою сукупність циклічних дій, пов'язаних з виявленням факторів, які впливають на фінансову стійкість; з пошуком і організацією виконання прийнятих фінансових рішень. Його вдосконалення в сучасних умовах має полягати в перетворенні даного управління з оцінки в основному поточного фінансового стану підприємства в активний інструмент забезпечення економічної безпеки реалізації адаптивної стратегії його розвитку з урахуванням інтересів усіх впливають на нього факторів. Обґрунтовано, що адаптація підприємства до конкурентного середовища потребує постійного забезпечення економічної безпеки і управління фінансовою стійкістю на підставі підтримання виробничої, фінансової рівноваги, стабільної платоспроможності, кредитоспроможності та його інвестиційної привабливості. Запропоновано система заходів, яка дозволяє здійснювати взаємні впливи адаптивного управління та управління фінансовою стійкістю для реалізації розвитку на підставі впровадження інновацій.

Ключові слова: управління, адаптивне управління, фінансова стійкість, економічна безпека, підприємство, зовнішнє середовище, конкурентне середовище.

В статье указано, что адаптивное управление финансовой устойчивостью предприятия при обеспечении экономической безопасности является результатом взаимодействия всех элементов системы финансовых отношений, формирующихся в процессе операционной, инвестиционной и финансовой деятельности, определяет качественную характеристику финансового состояния предприятия, поскольку отражает тенденции адаптации к внутренней и внешней среде функционирования, обуславливает финансовую независимость от внешних источников финансирования и экономическую безопасность. Доказано, что процесс управления финансовой устойчивостью представляет собой совокупность циклических действий, связанных с выявлением факторов,

влияющих на финансовую устойчивость; с поиском и организацией выполнения принятых финансовых решений. Обосновано, что адаптация предприятия к конкурентной среде требует постоянного обеспечения экономической безопасности и управления финансовой устойчивостью на основании поддержания производственного, финансового равновесия, стабильной платежеспособности, кредитоспособности и его инвестиционной привлекательности.

Ключевые слова: управление, адаптивное управление, финансовая устойчивость, экономическая безопасность, предприятие, внешняя среда, конкурентная среда

The modern period of economic development requires changing approaches to the study of the features of adaptive management of financial stability of the enterprise while ensuring its economic security, which is explained by trends, both globally and locally. The purpose of the study is to determine the features of adaptive management of the financial stability of the enterprise while ensuring its economic security in a changing environment. The results of the analysis of theoretical approaches to the understanding of the essence and content of adaptive management, financial stability and economic security management of the enterprise, that adaptive management of financial stability of the enterprise while ensuring its economic security is the result of interaction of all elements of the financial relations system, which is formed in the process of operating, investment and financial activity, determines the qualitative characteristics of the financial condition of the enterprise, because it reflects trends adaptation to internal and external environment of operation, makes financial independence from external sources of finance and economic security. It has been proved that the process of managing financial stability is a set of cyclical actions related to the identification of factors that affect financial sustainability; finding and organizing the implementation of financial decisions. Its improvement in modern conditions should consist in transformation of this management from estimation of basically current financial condition of the enterprise into an active tool for ensuring economic security of implementation of adaptive strategy of its development taking into account interests of all factors influencing it. It is substantiated that adaptation of the enterprise to the competitive environment requires constant ensuring of economic security and management of financial stability on the basis of maintaining production, financial equilibrium, stable solvency, creditworthiness and its investment attractiveness. A system of measures is proposed that enables the mutual influences of adaptive and financial sustainability management to be implemented in order to implement development based on innovation.

Key words: management, adaptive management, financial sustainability, economic security, enterprise, external environment, competitive environment.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку економіки потребує зміни підходів до дослідження особливостей адаптивного управління фінансової стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки, що пояснюється тенденціями, як у глобальному, так і локальному масштабі.

Фінансова стійкість є основою забезпечення економічної безпеки підприємства, поряд з такими її складовими, як інноваційна, інтелектуальна, кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, правова, екологічна. В сучасних умовах перед підприємствами України стоїть проблема забезпечення економічної безпеки шляхом запровадження відповідної системи адаптивного управління та ефективного застосування його складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової стійкості підприємств та її забезпечення знаходяться в центрі уваги робіт таких вчених, як Абрютина М.С. [1], Цал-Цалко Ю.С. [2], Філімоненкова О.С. [3], Борисова В.А. [4], Баканов М.І., Шеремет А.Д. [5], Савицька Г.В. [6], Лахтіонова Л.А. [7] та інші. Проблеми вивчення факторів зростання фінансової стійкості є найважливішою темою

праць Коритько Т.Ю. [8], Пілецька С.Т. [9], Єршова І.В. [10] та інші.

Поняття економічної безпеки підприємств, класифікацію економічних загроз та інтересів, підходи до оцінювання рівня економічної безпеки висвітлювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Ареф'єва О.В. [11], Бондаренко О., Сухецький В. [12], Давидюк Т. [13], Васильців Т. [14], Корчевська Л., Жосан Г. [15], Фісуненко П., Нагорний В., Левченко В. [16], Шевченко І. [17], Шемаєва Л. [18], Шкарлет С. [19] та інші.

Питання адаптивного управління відображали у працях вітчизняні та іноземні науковці, такі як Зяблицька Н.В. [20], Цибизов А.А. [21], Тюкін І.Ю. [22], Друкер П. [23], Маслак О., Яковенко Я., Сокурєнко П. [24], Стец І. [25], Кулик Н., Соколенко Т. [26], Овчиннікова В.О. [27] та інші.

До сих пір, незважаючи на широкий спектр напрямків дослідження зазначеної проблематики, мало розробленою областю залишаються адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки, необхідність дослідження якої в українській економіці, що динамічно розвивається, визначає теоретичну та практичну актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей адаптивного управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки в умовах змінного зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами проведеного аналізу теоретичних підходів до розуміння сутності та змісту адаптивного управління, фінансової стійкості та управління економічною безпекою підприємства зазначимо, що адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин, який формується в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, визначає якісну характеристику фінансового стану підприємства, оскільки відображає тенденції адаптації до внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування, обумовлює фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування і економічну безпеку.

Формування підходів до управління фінансовою стійкістю підприємства є однією з найважливіших економічних проблем в умовах сучасного розвитку ринку, так як недостатня фінансова стійкість стає причиною неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для подальшого здійснення своїх функцій, тому воно має постійно адаптуватись до наявних змін в його середовищах. Порушення темпів розвитку виробництва, комерційно-господарської діяльності створює загрози його ефективного функціонування. Разом з тим, надлишкова фінансова стійкість, в свою чергу, слугує перешкодою для процесу формування капіталу розвитку, збільшуючи при цьому витрати підприємства також зайвими запасами і резервами.

Отже, управління фінансовою стійкістю підприємства необхідно розглядати як системний процес фінансової діяльності, спрямований на забезпечення спроможності підприємства своєчасно погашати свої зобов'язання, та забезпечити зростання дисконтованого доходу і фінансової рівноваги [28, с. 13].

Другою стороною важливості управління фінансовою стійкістю підприємства полягає в забезпеченні його економічної безпеки, що потребує визначення і обґрунтування суб'єкта і об'єкта даного управління задля оптимізації ресурсів, що на неї спрямовуються. Особливість адаптивного управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки полягає в тому, що її основним загальним принципом є принцип його цільової орієнтації. Тому організація управління фінансовою стійкістю підприємства пови-

нна відповідати дереву цілей його розвитку з урахуванням адаптації до змін в економічній безпеці. Комплексність управління фінансовою стійкістю підприємства, основаної на можливості прогнозування результатів взаємного впливу адаптаційних процесів розвитку і забезпечення економічної безпеки, визначає зміст конкретних функцій управління, необхідних для її досягнення (рис. 1).

Так, при удосконаленні адаптивного управління фінансовою стійкістю підприємства забезпечуються його економічна безпека «через зміни часових рамок, в яких визначається його фінансова спроможність, шляхом посилення її стратегічної спрямованості. Крім того, важливим напрямком даного вдосконалення є посилення ролі показників фінансової стійкості, які формуються поза підприємством (такі, як рівень капіталізації) і характеризують ризики діяльності підприємства» [29, с. 228] також з позиції формування джерел забезпечення його економічної безпеки. Вони відображають основні зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на формування можливостей і загроз на зменшення економічної безпеки у зв'язку неможливістю вчасно адаптуватись до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників функціонування підприємства (рис. 2).

Системність розуміння необхідності поєднання адаптивного управління, фінансової стійкості, економічної безпеки обумовлена їхнього ґрунтування на взаємній обумовленості та пов'язаності при здійсненні підприємством комерційно-виробничої діяльності. В даному контексті доцільно і необхідно ґрунтуватись на принципі системності при виборі їх взаємозалежності, оскільки вони «розрізняються за своїм внутрішнім змістом і визначаються зовнішніми і внутрішніми факторами, що впливають на фінансові результати діяльності підприємства» [30, с. 43]. Рівні і завдання адаптивного управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки доцільно розглядати в середовищі здійснення фінансових процесів за допомогою яких можна робити висновки щодо стабільності грошових потоків, наявної структурної ліквідності балансу, ліквідності активів, а також таких забезпечуючих елементів як підтримання майнової безпеки через зростання цінності капіталу, можливого впровадження інноваційних проектів через максимізацію чистого грошового потоку (рис. 3).

Функціонування підприємства в динамічному зовнішньому середовищі потребує ступеня адаптації в залежності від того якою є його фінансова стійкість. Так, при фінансово стійкому положенні підприємства виникає

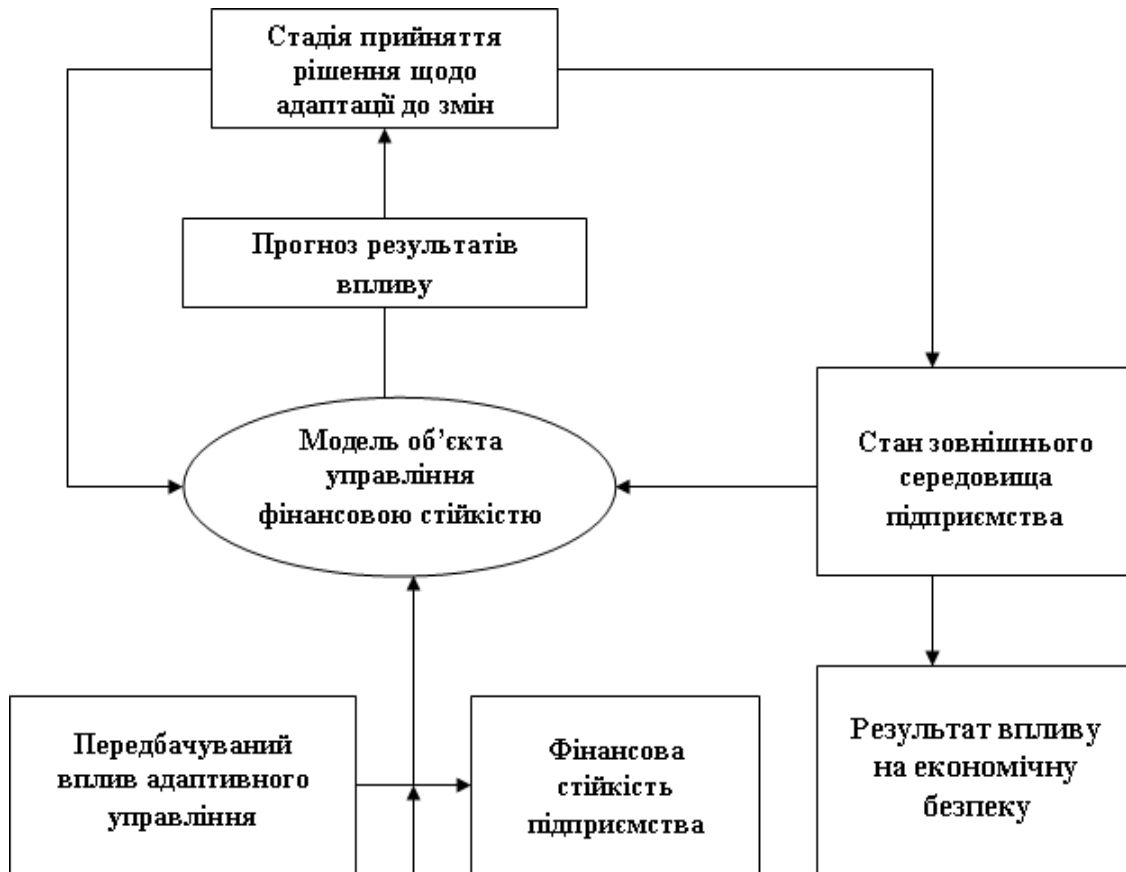

Рис. 1. Схема комплексного управління фінансовою стійкістю підприємства

Рис. 2. Чинники, що впливають на фінансову стійкість як основи планування рівнів адаптивного управління

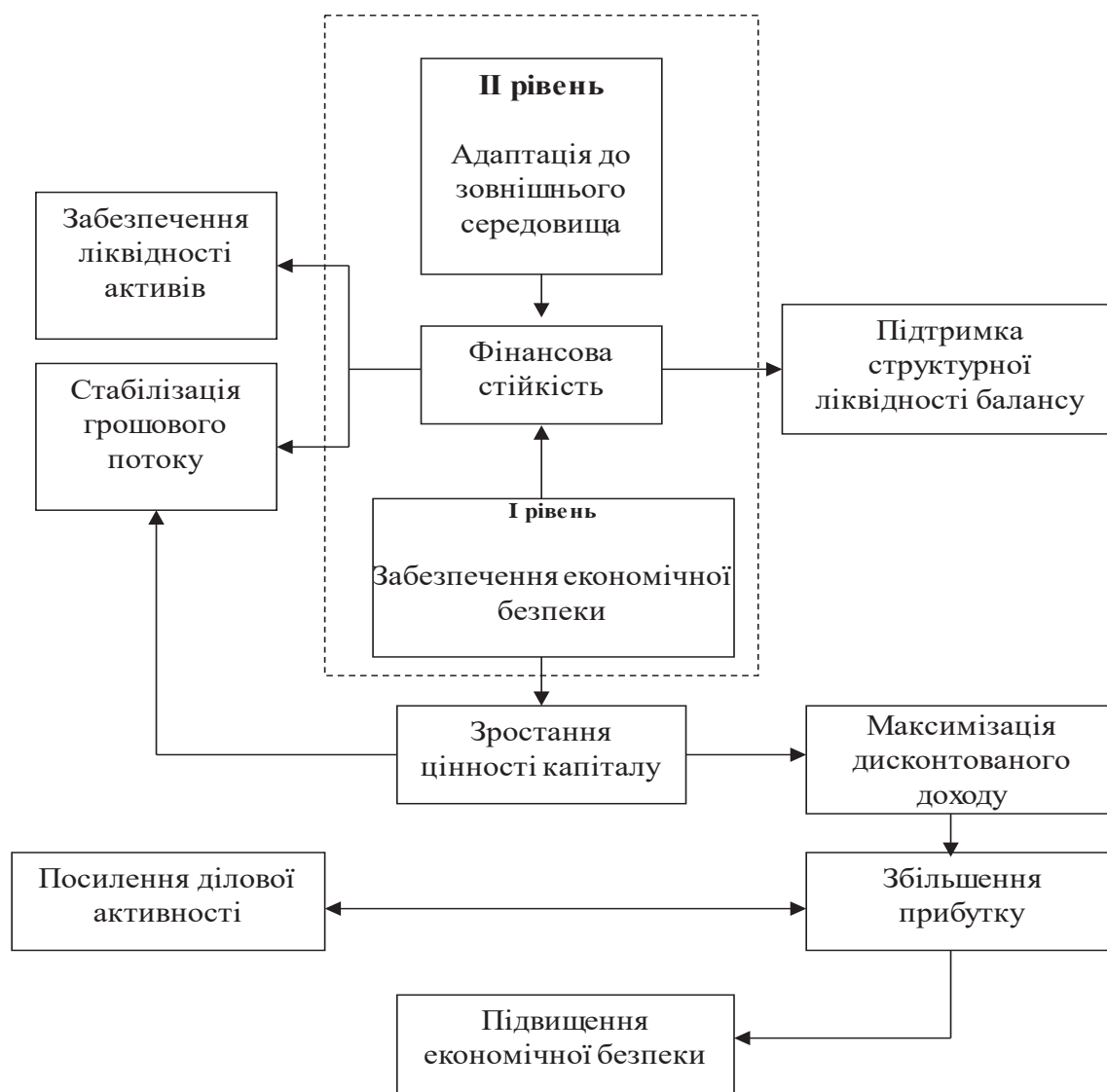

Рис. 3. Рівні і завдання адаптивного управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки

можливість здійснювати активний його розвиток через застосування процесу поєднання господарських операцій з різним рівнем фінансового ризику, які, разом з тим, дозволяють впроваджувати інновації, здійснювати модернізацію, технічне переозброєння, адаптацію виробничих відносин і нові напрямки розвитку. В умовах нестабільного фінансового становища підприємства доцільними оптимальними слід визнати заходи, які пов'язані з підвищенням рівня рентабельності продажів (надання послуг), раціоналізація структури капіталу та його вартості, проведення моніторингу запасів з позиції оптимізації розміру партії замовлення, продажу надлишків майна та інших активів. Також доцільні обережні вкладення в ризикові інвестиції, їхнє ранжування за ступенем строківості здійснення і перегляду стратегічного набору та розробка заходів щодо управління

фінансовою стійкістю, які доцільно формувати з позиції політик управління оборотними активами підприємства (табл. 1).

Управління фінансовою стійкістю при реалізації консервативної політики підприємством ґрунтується на управлінні витратами, при цьому координація проводиться за такими напрямками, як планування постійних і змінних витрат виходячи з цільового рівня рентабельності підприємства (в залежності від типу фінансової політики); здійснюється нормування витрат і калькулювання собівартості продукції з метою уникнення зайвого затоварення фінансових ресурсів; вишукуються можливості зниження витрат: використовуються взаємозамінні комплектуючі, зменшується брак, відбувається скорочення простоїв і т.д.

Оскільки процес управління оборотним коштами підприємства являє собою регулювання

Таблиця 1

Тактичні заходи з управління фінансовою стійкістю підприємства

Вид фінансової політики	Управління затратами	Управління оборотними активами
Консервативна політика	Здійснюється зниження витрат за рахунок отримання знижок постачальників на великий обсяг закупівель. Зниження рівня витрат на оплату праці відбувається за рахунок підвищення рівня кваліфікації персоналу. Відбувається скорочення тривалості простоїв обладнання. Здійснення повного обсягу послуг, що надаються	50–70% потреби в оборотних засобах забезпечується за рахунок власного капіталу підприємства. Фінансування 20–30% оборотних засобів здійснюється за рахунок довгострокового позикового капіталу. Велика частка власного капіталу витрачається на фінансування оборотних засобів
Помірна політика	При закупівлі сировини і матеріалів враховується можливий збій поставок. Проводиться модернізація обладнання, яка дозволяє знизити потребу в трудових ресурсах. При здійсненні виробництва продукції залучають зовнішніх фахівців	50% потреб в обігових коштах забезпечується за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу. Весь обсяг змінної частини оборотних засобів забезпечується за рахунок короткострокових позикових коштів. Середній рівень витрат власного капіталу спрямований на фінансування оборотних засобів.
Агресивна політика	Здійснюється жорстке нормування закупівель. При цьому відсутні складські приміщення. Застосування методу прискореної амортизації шляхом закупівлі обладнання в лізинг. Використовується аутсорсинг	10–30% потреби в оборотних засобах забезпечується за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу. Фінансування 90–70% оборотних коштів здійснюється за рахунок короткострокового позикового капіталу. На фінансування оборотних засобів спрямований низький рівень витрат власного капіталу

Джерело: розроблено на основі [5; 6; 10]

їх кругообігу, в результаті якого ці кошти проходять три стадії, а саме, грошову, виробничу і товарну, то при управлінні фінансовою стійкістю основою для прийняття відповідних рішень є врахування особливостей фінансово-виробничого циклу певної галузі. Однак, у кожній з трьох стадій, для забезпечення безперервного процесу виробництва, оборотні кошти на підприємстві повинні знаходитися в достатній кількості. За рахунок власних оборотних коштів покривається мінімальна потреба в оборотних коштах, розмір яких повинен становити не менше 10% від оборотних активів, а норма знаходиться в межах 50–70%.

При застосуванні консервативної фінансової політики управління фінансовою стійкістю здійснюється в основному через власні джерела фінансування, що є причиною низького рівня рентабельності активів через відсутність ефекту фінансів о важеля і високу ціну капіталу. Результатом проведення цієї політики є мінімізація втрати фінансової стійкості, але недостатнє фінансування інвестиційної діяльності загрожує зниженням конкурентоспроможності підприємства. Для збереження фінансової стійкості

в довгостроковому періоді необхідно регулювати відпускні ціни на готову продукцію шляхом мінімізації постійних витрат, а також активізувати заходи з просування послуг, продукції.

При проведенні помірної політики управління фінансовою стійкістю досягається позитивний ефект фінансового важеля, який обумовлює достатню фінансову стійкість і знижує середньозважену вартість капіталу. В умовах помірної політики прибуток, отриманий підприємством, направляється на здійснення інвестиційних проектів і створення резервних фондів. Такий тип політики вважається найбільш прийнятним, оскільки дозволяє досягати мети забезпечення економічної безпеки з оптимальним рівнем ризику втрати фінансової стійкості і створює можливість формування запасу фінансової міцності на випадок несприятливого впливу зовнішніх факторів.

Відмітна особливість агресивної політики управління фінансами полягає в низькій фінансовій стійкості підприємства, а під впливом негативних внутрішніх і зовнішніх факторів вона може привести до банкрутства. Тому доречним є регулювання процесу залучення позикових

коштів за строковістю і по вартості, а також визначення найбільш вигідного і обґрунтованого джерела фінансування позикового капіталу відповідно до потреб і можливостей розвитку підприємства.

Таким чином, важливе значення при управлінні фінансовою стійкістю є обґрунтування типу фінансової політики, яка застосовується на підприємстві і дозволяє, з одного боку, адаптуватися до змін в зовнішньому і внутрішньому середовищі, а, з другого, забезпечувати належний для безперервного функціонування рівень економічної безпеки. Саме від неї залежить рівень ризику і рентабельність, а також цільові показники фінансової стійкості.

Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки стає передумовою розвитку і включає в себе сукупність управлінських заходів

в системі прийняття управлінських рішень та ґрунтується на наборі функцій, що відображені в організаційній структурі і відповідних інформаційних потоках, які спрямовані на прогнозування можливих загроз та появу фінансової кризи, виявлення їх негативних впливів на ранніх стадіях та вчасного відновлення фінансової рівноваги, в результаті яких підприємство здатне досягати поставлені перед собою цілі, спрямовані на збереження конкурентних переваг і своєчасно відповідати за своїми зобов'язаннями (рис. 4).

Висновки. Таким чином, процес управління фінансовою стійкістю являє собою сукупність циклічних дій, пов'язаних з виявленням факторів, які впливають на фінансову стійкість; з пошуком і організацією виконання прийнятих фінансових рішень. Його вдосконалення в сучасних умовах має полягати в перетворенні

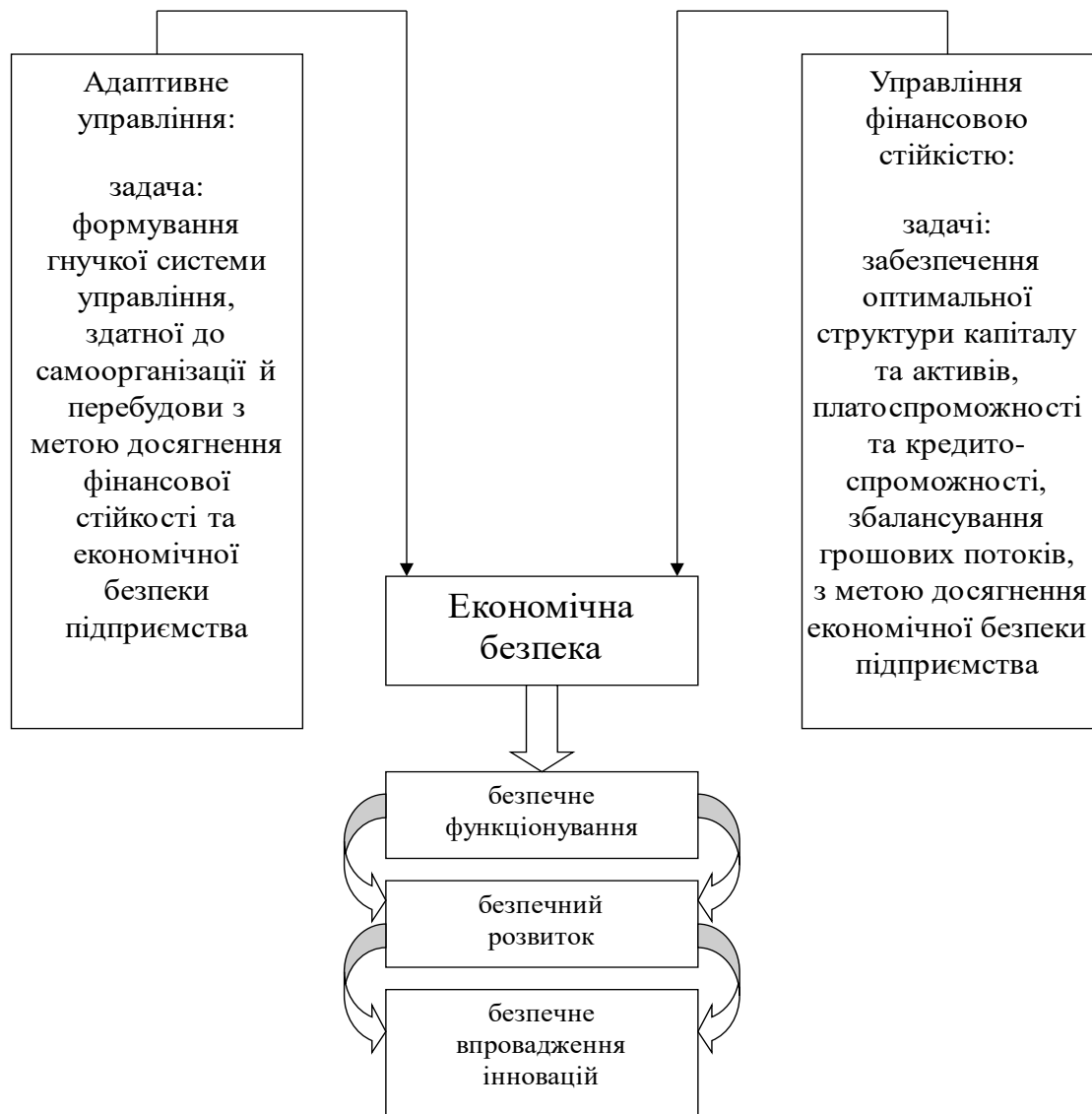

Рис. 4. Задачі адаптивного управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки

даного управління з оцінки в основному поточного фінансового стану підприємства в активний інструмент забезпечення економічної безпеки реалізації адаптивної стратегії його розвитку з урахуванням інтересів усіх впливають на нього факторів.

Доведено, що адаптація підприємства до конкурентного середовища потребує постійного забезпечення економічної безпеки

і управління фінансовою стійкістю на підставі підтримання виробничої, фінансової рівноваги, стабільної платоспроможності, кредитоспроможності та його інвестиційної привабливості. Саме тому запропоновано система заходів, яка дозволяє здійснювати взаємні впливи адаптивного управління та управління фінансовою стійкістю для реалізації розвитку на підставі впровадження інновацій.

Список використаних джерел:

1. Абрютіна М.С. Оценка финансовой устойчивости и платежеспособности российских компаний. *Финансовый менеджмент*. 2006. № 6. С. 28–34.
2. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз. Київ : ЦУЛ, 2002. 359 с.
3. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства. Київ : Вид-во «Ніка-Центр», 2002. 359 с.
4. Борисова В.А. Методологічні основи аналізу фінансового стану підприємств агропромислового виробництва. *Фінанси України*. 2000. № 10. С. 66–68.
5. Баканов М.И. Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Москва : Финансы и статистика, 2002. 416 с.
6. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. [4-е изд., перераб. и доп.] Мн. : ИП «Экоперспектива», 2005. 498 с.
7. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств. Київ : КНЕУ, 2004. 365 с.
8. Корытько Т.Ю., Держинская В. Н. Мониторинг финансовой устойчивости предприятия с учетом его жизненного цикла. *Вісник ДДМА*. 2008. № 3. С. 154–160.
9. Пілецька С.Т. Сутність економічної стійкості та її взаємозв'язок з кризовими процесами на підприємстві. *Бізнес Інформ*, 2014. № 5 (436). С. 286–290.
10. Ершова И.В. Имущество и финансы предприятия. Правовое регулирование. Москва : Юристъ, 1999. 397 с.
11. Ареф'єва О.В., Мізюк С.Г., Ращепкін М.Д. Особливості формування економічного потенціалу підприємств із позицій економічної безпеки. *Науковий вісник*. 2018. Вип. 22, Ч. 1. С. 5–9.
12. Бондаренко О., Сухецький В. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>. (дата звернення: 10.02.2020).
13. Давидюк Т. Фінансово-економічна безпека чи фінансова складова економічної безпеки: епістемологічний підхід. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. Вип. 1(25). С. 39–52.
14. Васильців Т. Фінансово-економічна безпека підприємств України : стратегія та механізми забезпечення [монографія]. Львів : Видавництво, 2012. 386 с.
15. Корчевська Л.О., Жосан Г.В. Методологічні питання економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. Вип. 29. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10klosoe.pdf (дата звернення: 10.02.2020).
16. Фісуненко П.А., Нагорний В.В., Левченко В.Ф. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 20/1. С. 139–144. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_20/1/fisun.pdf (дата звернення: 10.02.2020).
17. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства. *Наука молода*. 2010. № 10. С. 178–181.
18. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис... д-ра екон. наук : 21.04.02. Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «Крок». Київ, 2010. 40 с.
19. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку : автореф. дис. докт. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2007. 24 с.
20. Зяблицкая Н.В. Об особенностях функций адаптивного управления предприятиями в современных условиях России. *Вестник алтайской науки*. 2004. № 6. С. 153–159.
21. Цибилов А.А. Информационная компонента процесса адаптивного управления современного предприятия. *Известия КБНЦ РАН*. 2009. № 3(29). С. 34–39.
22. Тюкин И.Ю., Терехов В.А. Адаптация в нелинейных динамических системах. СПб. : ЛКИ, 2008. 384 с.
23. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2001. 288 с.
24. Маслак О., Яковенко Я., Сокурєнко П. Теоретичні і практичні аспекти стійкого розвитку підприємств в умовах невизначеності економічного середовища. *Молодий вчений*. 2017. № 4(44). С. 710–715.

25. Стец І. Адаптивне управління підприємством. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 18. С. 300–305.
26. Кулик Н., Соколенко Т. Технологія адаптації у системі управління підприємством. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14, № 3. С. 96–100.
27. Овчиннікова В.О. Харламова І.М. Адаптивне управління залізничним транспортом України. URL: http://www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/13.pdf (дата звернення: 15.02.2020).
28. Докієнко Л.М. Управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.05. Київ, 2005. 21 с.
29. Гарасюк О.А., Богачевська К.В. Удосконалення поняття управління фінансовою стійкістю. *Економіка і регіон*. 2012. № 3(34). С. 228–232.
30. Васильченко Г.В. Теоретичні аспекти дослідження поняття «управління фінансовою стійкістю». *Економічний форум*. 2012. № 2. С. 43–47.

References:

1. Abryutina M.S. (2006) Ocenka finansovoj ustojchivosti i platezhesposobnosti rossijskih kompanij [Assessment of financial stability and solvency of Russian companies]. *Finansovij menedzhment*, no. 6, pp. 28–34.
2. Tsal-Tsalko Yu.S. (2002) *Finansova zvitnist pidpryemstva ta analiz* [The financial statements of the enterprise and the analysis]. Kyiv: TsUL. (in Ukrainian)
3. Filimonenkov O.S. (2002) *Finansy pidpryemstva* [Finance company]. Kyiv: Vyd-vo «Nika-Tsentr». (in Ukrainian)
4. Borysova V.A. (2000) Metodolohichni osnovy analizu finansovoho stanu pidpryemstv ahropromyslovoho vyrobnytstva [Methodological bases of analysis of the financial state of agricultural enterprises]. *Finansy Ukrainy*, no. 10, pp. 66–68.
5. Bakanov M.I., Sheremet A.D. (2002) *Teoriya ekonomicheskogo analiza* [The theory of economic analysis]. Moscow: Finansy i statistika. (in Russian)
6. Savickaya G.V. (2005) *Analiz hozyajstvennoj deyatel'nosti predpriyatiya* [Analysis of economic activity of the enterprise]. [4-e izd., pererab. i dop.]. Minsk: IP «Ekoperspektiva».
7. Lakhtionova L.A. (2004) *Finansovyi analiz silskohospodarskykh pidpryemstv* [Financial analysis of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
8. Korytko T.Yu., Dzerzhinskaya V.N. (2008) Monitoring finansovoj ustojchivosti predpriyatiya s uchetom ego zhiznennogo cikla [Monitoring the financial stability of the enterprise, taking into account its life cycle]. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, no. 3, pp. 154–160.
9. Piletska S.T. (2014) Sutnist ekonomichnoi stiiikosti ta yii vzaiemozviazok z kryzovymy protsesamy na pidpryemstvi [The essence of economic stability and its relationship with crisis processes in the enterprise]. *Biznes Inform*, no. 5(436), pp. 286–290.
10. Ershova I.V. (1999) *Imushestvo i finansy predpriyatiya. Pravovoe regulirovanie* [Property and finances of the enterprise. Legal regulation]. Moscow: Yurist. (in Russian)
11. Arefieva O.V., Miziuk S.H., Rashchepkin M.D. (2018) Osoblyvosti formuvannia ekonomichnoho potentsialu pidpryemstv iz pozytsii ekonomichnoi bezpeky [Features of formation of economic potential of enterprises from the point of view of economic security]. *Naukovyi visnyk*, no. 22, vol. 1, pp. 5-9.
12. Bondarenko O., Sukhetskyyi V. (2014) Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryemstva: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty [Financial and economic security of the enterprise: theoretical and practical aspects]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>. (accessed 10 February 2020).
13. Davydiuk T. (2013) Finansovo-ekonomichna bezpeka chy finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: epistemolohichni pidkhid [Financial and economic security or the financial component of economic security: an epistemological approach]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhal'terskoho obliku*, kontroliu i analizu, no. 1(25), pp. 39–52.
14. Vasylytsiv T. (2012) *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryemstv Ukrainy : stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia* [Financial and Economic Security of Ukrainian Enterprises: Strategy and Mechanisms] [monohrafiia]. Lviv: Vydavnytstvo, 386 p.
15. Korchevska L.O., Zhosan H.V. (2010) Metodolohichni pytannia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva [Methodological issues of economic security of the enterprise]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti* [Bulletin of Economics of Transport and Industry] (electronic journal), no. 29. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10klosoe.pdf (accessed 10 February 2020).
16. Fisunen P.A., Nahornyi V.V., Levchenko V.F. (2008) Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva [Modern approaches to determining the essence of economic security of the enterprise]. *Ekonomichnyi prostir* [Economic space], no. 20/1, pp. 139–144. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_20/1/fisun.pdf (accessed 10 February 2020).
17. Shevchenko I. (2010) Osoblyvosti formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva [Features of formation of economic security of the enterprise]. *Nauka Moloda*, no. 10, pp. 178–181.

18. Shemaieva L.H. (2010) Ekonomichna bezpeka pidpriemstv u stratehichnii vzaiemodii z subiektamy zovnishnoho seredovyscha [Economic security of enterprises in strategic interaction with environmental actors] avtoref. dys. dokt. ekon. nauk. 21.04.02. Vyshchyi navchalnyi zaklad «Universytet ekonomiky ta prava «Krok». Kyiv, 40 p.
19. Shkarlet S.M. (2007) Formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv zasobamy aktyvizatsii yikh innovatsiinoho rozvytku. [Formation of economic security of enterprises by means of activation of their innovative development] avtoref. dys. dokt. ekon. nauk: 08.00.04. Kyiv, 24 p.
20. Ziablitskaia N.V. (2004). Ob osobennostiakh funktsii adaptivnogo upravleniia predpriiatiami v sovremennykh usloviakh Rossii [On the features of the functions of adaptive enterprise management in the modern conditions of Russia]. Vestnik altaiskoi nauki [Bulletin of Altai science], No. 6, pp. 153–159. (in Russian)
21. Tcibizov A.A. (2009). Informatcionnaia komponenta protsessa adaptivnogo upravleniia sovremennogo predpriiatiia [Information component of the adaptive management process of a modern enterprise]. Izvestiia KBNTs RAN [Izvestiya KBNTS RAS], no. 3(29), pp. 34–39. (in Russian)
22. Tiukin I.I., Terekhov V.A. (2008). Adaptatsiia v nelineinykh dinamicheskikh sistemakh [Adaptation in nonlinear dynamic systems]. St. Petersburg: LKI, 384 p. (in Russian)
23. Druker P. (2001). Effektivnoe upravlenie. Ekonomicheskie zadachi i optimalnye resheniia [Effective management. Economic tasks and optimal solutions]. Moscow: FAIR-PRESS, 288 p. (in Russian)
24. Maslak O.I., Aslak O.I., Akovenko Y.U. and Sokurenko P.I. (2017) Teoretychni i praktychni aspekty stiikoho rozvytku pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti ekonomichnoho seredovyscha [Theoretical and practical aspects of sustainable development of enterprises in conditions of uncertainty of the economic environment]. *Molodyi vchenyi*, vol. 4(44), pp. 710–715.
25. Stec I.I. (2017) Adaptivne upravlinnia pidpriemstvom [Adaptive enterprise management]. *Globalni ta nacionalni problemy ekonomiky*, vol. 18, pp. 300–305.
26. Kulyk N.M., Sokolenko T.M. (2013) Tekhnolohiia adaptatsii u systemi upravlinnia pidpriemstvom [Technology of adaptation in enterprise management system]. *Ekonomichnyi analiz*, T.4, vol. 3, pp. 96–100.
27. Ovchynnikova V.O., Kharlamova I.M. (2017) Adaptivne upravlinnia zaliznychnym transportom Ukrainy [Adaptive railway management in Ukraine]. Available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/13.pdf (accessed: 15 February 2020).
28. Dokiienko L.M. (2005) Upravlinnia finansovo-voiu stiikistiu pidpriemstv torhivli [Management of financial stability of trade enterprises] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.07.05 – ekonomika torhivli ta posluh, Kyiv, 21 p.
29. Harasiuk O.A. Bohachevska K. V. (2012) Udoskonalennia poniattia upravlinnia finansovoiu stiikistiu. [Improving the concept of financial stability management]. *Ekonomika i rehion*, no. 3(34), pp. 228–232.
30. Vasylichenko H.V. (2012) Teoretychni aspekty doslidzhennia poniattia «upravlinnia finansovoiu stiikistiu». [Theoretical aspects of the study of the concept of «financial stability management»]. *Ekonomichnyi forum*, no. 2, pp. 43–47.